

Nr 646

Av herrar **Ahlmark** och **Ullsten**, om krediter till Zambia.

(Lika lydande med motion nr 566 i Första kammaren)

Under flera år har riksdagen diskuterat den svenska u-landshjälpen till Zambia. Från liberalt håll har vi krävt att biståndet till Zambia bör kraftigt utvidgas och att detta bör markeras genom att Zambia blir betraktat som ett av de s. k. huvudmottagarländerna. Vi har också begärt att kredit-hjälp skall erbjudas Zambia på samma fördelaktiga villkor som kommer Tanzania till del. En ökning av den svenska hjälpen till Zambia — dock inte i den takt vi hade önskat — har nu också påbörjats, och eftersom Zambia i årets statsverksproposition anges som ett av de länder, dit den svenska bilaterala hjälpen skall koncentreras, kan konstateras att Zambia fr. o. m. i år likställes med de länder som tidigare betraktats som huvudmottagarländer. Någon kredithjälp har emellertid inte erbjudits Zambia.

Eftersom stödet till Zambia ännu ej på långt när nått de dimensioner som från politisk synpunkt är motiverade, vill vi erinra om den bakgrund som tecknades i våra motioner 1967 (*I: 746* och *II: 614*), 1968 (*I: 863* och *II: 1125*) och 1969 (*I: 305* och *II: 290*).

I flera riksdagsdebatter om den sydafrikanska apartheidpolitiken har regeringen hävdat att en av de viktigaste åtgärder som kan vidtas från svensk sida är att effektivt stödja de självständiga nya afrikanska staterna. Dessa saknar inte bara förvaltningserfarenhet utan också kapital och nödvändig expertis. Samtidigt ställs de inför jättelika problem. De vill utveckla sin ekonomi, bygga skolor och sjukhus och skapa administrativ och politisk stabilitet. Och de politiska problemen radas upp sig, förvärrade av återverkningarna från Sydafrika- och Rhodesiakonflikten. Till detta kommer att man i det nya Afrika på ett helt annat sätt än i Asien och Latinamerika måste börja från början — ekonomiskt, administrativt och politiskt. Slutsatsen måste därför bli att det är nödvändigt att industriländerna, däribland Sverige, ger de nya staterna i Afrika en omfattande utvecklingshjälp.

Det är därför glädjande att Sverige kommer att starta biståndsprogram för Lesotho (Basutoland), Botswana (Bechuanaland) och Swaziland och att man från svensk sida lovat att ge Sydvästafrika hjälp när det en gång blir fritt. Men för inget land i Afrika finnes i dag så starka politiska skäl för svensk hjälp som till Zambia. Zambia och dess president, Kenneth Kaunda, har i dag genom landets utsatta läge i Rhodesia-konflikten blivit en symbol för självständighetssträvandena i hela södra Afrika. Ett stöd till Zambia från svensk sida skulle därigenom få symbolisk kraft och sam-

tidigt kunna bidra till att inom ett för Afrikas framtid avgörande område ge stadga åt det nya, självständiga Afrika.

Zambias politiska situation

Raskonflikten i Sydafrika och den politiska oron i hela södra Afrika kommer av alla tecken att döma att fortsätta länge än. Rhodesia-konflikten är nu den politiskt viktigaste frågan och där har Zambia hittills fått bära den största bördan. Solidariskt med de av Storbritannien och FN rekommenderade bojkottåtgärderna har Zambia försökt att skära ned sin import från Rhodesia, vilken hittills varit av dominerande betydelse för Zambias ekonomi och handel. Man har också försökt att omdirigera sin export, inklusive den för landets ekonomi helt avgörande kopparexporten, för att kunna nå havet utan att passera Rhodesia. Detta har endast lyckats till en mindre del därför att de alternativa utförselvägarna har en mycket mera begränsad kapacitet. — — —

Zambia och dess regering har ej heller något stöd på nära håll. Landet är omgivet av länder, som är fientliga till det fria Afrika (Rhodesia, de portugisiska kolonierna Angola och Mozambique samt det av Sydafrika besatta Sydvästafrika) eller svaga och präglade av politisk instabilitet (Botswana, Kongo-Kinshasa och Malawi). Den enda grannstat som Zambias regering känner att man helt och fullt kan lita på är Tanzania. Det är också därför man vill definitivt lösgöra sin ekonomi från dess hårda bundenhet med Sydafrika och Rhodesia och i stället knyta an till Östafrika, bl. a. i form av en gemensam ekonomisk marknad. Det är i det mera långsiktiga perspektivet som man får se Zambias ansträngningar att skaffa sig nya utförsel- och införselvägar via Tanzania till havet.

Sverige och Zambia

För Sveriges del finns det speciella skäl att bistå Zambia. Förhoppningarna att få svensk hjälp var mycket höga när Zambia fick självständighet 1964, bl. a. med anledning av att den s. k. Rhodesia-insamlingen i Sverige hade givit regeringspartiet UNIF en god hjälp redan före självständigheten. Zambias ledare sympatiserar vidare med vår alliansfria utrikespolitik och de idéer som inspirerat uppbyggnaden av vår sociala och ekonomiska politik.

Denna beskrivning, liksom skälen att bistå Zambia, har fortfarande samma giltighet. Zambia och dess regering har visat sin vilja att snabbt komma till rätta med problemen. Sedan självständigheten har man introducerat ett ambitiöst program för sociala och ekonomiska reformer och gjort en satsning på undervisningens utbyggnad som i få jämförbara länder. Medelinkomsten per invånare har också stigit till 300 USA-dollar per år. Trycket på Zambia och dess ekonomi är emellertid hårt till följd av Rhodesiablockaden och tvingar landet till en fortsatt omorientering av dess ekonomi — också import och export — mot Östafrika. Detta har medfört mycket stora investeringskostnader av infrastrukturkaraktär, som annars inte skulle varit lika nödvändiga: kraftverksbyggen, öppnande av egna kolgruvor, ökade satsningar på vägbyggen och flygtransport, på den pipe-line som säkrar oljetillförseln från Dar-es-Salaam och inte minst

på den jätteinvestering i det länge planerade järnvägsprojektet mellan Copperbelt och Dar-es-Salaam, som nu beslutats.

Professor H. A. Turner från Cambridge som nyligen studerat Zambias ekonomi och lönepolitik på uppdrag av ILO beskriver konsekvenserna av Rhodesiakrisen så här (sept. 1969):

Speciellt sedan 1966 har Zambias ekonomi fått uppleva flera allvarliga svårigheter som har sitt ursprung i den nuvarande Rhodesisaregimens ensidiga självständighetsdeklaration liksom i de fientliga relationer som Zambia har till sina grannar i söder och väster. Eftersom Zambia inte når ut till havet och de viktigaste kommunikationslinjerna tidigare gick genom dessa länder har man måst omorientera transporten både för väsentliga förnödenheter och för exporten, samtidigt som Zambias samverkan i de ekonomiska sanktionerna gentemot Rhodesias nuvarande regim har påtvingat dess ekonomi dyrbara program för att substituera import som tidigare kom söderifrån. Detta har lett till ansenliga kostnadsökningar och Zambias ekonomi har alltså upprätthållits trots mycket allvarliga svårigheter, som utrikespolitiska fakta och händelser tvingat på landet.

Hittills har endast den allra mest nödvändiga satsningen på förbättrade kommunikationer med grannländerna Tanzania och Malawi kunnat göras. Arbetet pågår med the Great North Road på den tanzanianska sidan (på Zambias sida är man färdig) och också med resterande delar av the Great East Road som utgör Zambias andra väsentliga förbindelselänk med havet österut. Ett intressant projekt är också den väg som planeras söderut för att sammanbinda Botswana med Zambia. Denna väg skall gå genom Barotseland och passera det område där Zambia och Botswana har gemensam gräns. Den skulle kunna få en mycket stor politisk betydelse, eftersom den skulle minska Botswanas beroende av Sydafrika. Det är allmänt bekant att president Kaunda och Zambias regering fäster stor vikt vid att ett dylikt praktiskt närmande mellan Botswana och Zambia kan ske. För den framtida utvecklingen i hela södra Afrika är det därför av yttersta vikt att Zambia, som i dag är det fria Afrikas viktigaste utpost i söder, ges vidgade ekonomiska resurser.

Trots att den ekonomiska utvecklingen i Zambia sedan 1964 varit imponerande blir det allt klarare att landet behöver ett starkt stöd från vänskapligt sinnade nationer för att kunna upprätthålla sin höga utvecklingstakt. Professor Turner konstaterar därför att de stora löneökningarna under senare år medfört tendenser till inflation och problem i fråga om både sysselsättningen och utrikeshandeln. Till detta fogar han konstaterandet att produktiviteten per anställd minskat med inte mindre än 20 % sedan 1965. Till stor del kan detta antas bero på den svåra utrikespolitiska situation som här beskrivits. Andra orsaker är troligen en viss överansträngning av de ekonomiska resurserna och en påtaglig brist på tekniker, administratörer och annan välutbildad arbetskraft.

President Kaunda har visat sig mycket oroad av denna situation. Han

är väl medveten om att de senaste årens utvecklings- och investeringstakt vilar på en högst osäker grund: de höga priserna på koppar, som i dag ger Zambia 90—95 % av dess totala exportinkomster. Den 12 december 1969 sade Kaunda inför UNIP:s partikonvent i Kitwe:

Den stora faran är att vi kanske inte inser den paradox som vi lever med i vårt eget hus: att vi kanske inte har förmåga att erkänna att det välstånd som vi fått lära känna i bästa fall är en ödets nyck, som vilar på det svaga och osäkra stödet hos det internationella kopparpriset. . . . Om vi är uppriktiga, var skulle vi stå som en nation om kopparpriset föll i morgon? Kamrater, och kolleger inom partiet, vi lever på lånad tid. Tidens sand håller på att rinna bort inför våra ögon. Den smala lycka, som vi haft och som vi nu är så farligt beroende av, måste användas effektivt för att vrida situationen rätt.

Zambia kan inte räkna med att de senaste årens exceptionellt höga kopparpriser, som berott på en rad samverkande faktorer (Vietnam-kriget, arbetsoroligheterna i USA och Chile, den osäkra internationella valutasituationen), kommer att fortsätta. Därför är i dag behovet av utländsk hjälp i verkligheten större än vad det aktuella ekonomiska utslaget visar. Till detta måste läggas den politiska bedömningen att framgång i Zambias försök att skapa en demokratisk utveckling, byggd på jämlikhet och sociala reformer och på alla människors lika värde, är av största betydelse för hela det fria Afrikas anseende och tilltron till dess utvecklingsmöjligheter.

Av propositionen och SIDA:s petita framgår att Zambia för närvarande inte kommer i åtnjutande av svenska krediter. Vi vet emellertid att intresse för sådana har kommit till uttryck från zambiansk sida. Mot bakgrunden av det tidigare anförda finner vi det angeläget att den svenska hjälpen tillåts öka i ännu snabbare takt än vad som anges i SIDA:s anslagsplanering för framtiden och att diskussioner snarast upptas med Zambias regering angående svensk kredithjälp, i första hand till den av politiska skäl önskvärda utbyggnaden av infrastrukturen, t. ex. lämpliga vägprojekt. Zambia bör därvid kunna påräkna s. k. mjuka krediter av samma slag som t. ex. Tanzania redan erhållit.

Med anledning av vad som ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att regeringen snarast upptar förhandlingar med Zambia i avsikt att ge s. k. mjuka krediter till Zambia för projekt av infrastrukturell karaktär.

Stockholm den 28 januari 1970

Per Ahlmark (fp)

Ola Ullsten (fp)